

Haarlem

Gemeente Haarlem, Hoofdafdeling

drs. Jur Botter, *MPA*

Wethouder Wmo, Welzijn, Volksgezondheid, Cultuur en Vastgoed

Retouradres Postbus 511, 2003PB Haarlem

Aan de leden van de Commissie Ontwikkeling

Datum 13 juli 2017
Ons kenmerk 2017/325928
Contactpersoon W. Dieben/C. Hubers
Doorkiesnummer 023 - 5113263
E-mail wdieben@haarlem.nl
Onderwerp Aanvullende informatie bij SPvE t.b.v. verkoop en ontwikkeling Fietsznfabriek
Bijlagen 3

Geachte commissieleden,

Op 20 juni en op 6 juli besprak de Commissie in haar vergadering de ontwikkeling van de Fietsznfabriek. De volgende stukken zijn beschikbaar:

- *Collegebesluit 2017/212849 en bijlage 1: Verkoop- en ontwikkelstrategie*
- *Raadsbesluit 2016/500469 en bijlage 1: Stedenbouwkundige Programma van Eisen (SPvE)*
- *Inspiraakreacties van wijkraad SMD en van Gather*
- *Via de Griffie nagezonden: e-mail (28 juni), schriftelijke toelichting met visualisatie, verslag van de ARK*
- *Reactie van de fracties*

De Commissie heeft verzocht het SPvE op een aantal punten te verhelderen of aan te passen. Met deze brief wil ik u antwoord geven op de vragen die nog leven. De inhoud van deze brief is afgestemd met het College.

Cultuur-historische verkenningen

Er waren veel vragen over de rol en positie van de ARK en de cultuur historische verkenningen. Het SPvE is op 31 januari besproken in de ARK. De ARK adviseerde eerst een cultuurhistorische verkenning van het gebied met waardenstelling te laten uitvoeren en op basis daarvan na te gaan of er motieven waren om het SPvE aan te passen.

Er is een historische analyse op stedenbouwkundig niveau gemaakt. Betekenisvolle gebouwen in dit gebied zijn het monument aan de Houtmarkt 7 en de voormalige drukkerij aan de Oostvest 54-56. Voor het monument is een bouwhistorische verkenning beschikbaar, zie bijlage 1. De voormalige drukkerij is op de waarderingskaart bij het bestemmingsplan aangemerkt als 'nieuwbouw na 1950'. Echter de gevels van de drukkerij, met het sterke historische industriële karakter, kunnen veel bijdragen aan de ruimtelijke kwaliteit van het gebied. Er is een globale

waardering voor het gebouw gemaakt, zie bijlage 2. Daaruit blijkt dat de drukkerij een middelhoge historische waarde kent. Vóór de verkoop wordt een advies voor het totale complex door een extern bureau gemaakt.

Op basis van de gemaakte historische analyse is het SPvE aangepast. Aan de Oostvest werd een maximale pandbreedte van 12 meter voorgeschreven. Voor het hele complex werd voorgeschreven dat de noklijn hoofdzakelijk haaks op de rooilijn moet zijn (dus: puntdaken waarbij je vanaf de straat vaker tegen de punt dan tegen het dakvlak aankijkt).

Ontwikkelingsvisie Spaarnesprong

Het belang van een visie op de herontwikkeling van de Fietszfabriek in het kader van de sprong over het Spaarne werd door u als raad onderkend. De ontwerp Ontwikkelingsvisie Spaarnesprong is inmiddels door het college behandeld en wordt voor inspraak vrijgegeven, zie besluitenlijst 11 juli 2017, nr 2017/128780. De commissie kan kennis nemen van de inhoud voordat tot definitieve planvorming voor de Fietszfabriek wordt overgegaan.

Programma

De ontwikkeling biedt kansen om binnenstedelijk meer woningen te realiseren en tegelijkertijd kwaliteit toe te voegen aan de stad. Ik wil graag rekening houden met de wens van de raad om goedkope en middeldure woningen te realiseren. Daarom wordt minimaal 30% van de woningen gerealiseerd in het goedkope segment. Minimaal 40% van de woningen wordt gerealiseerd in het middeldure segment. Voor de overige 30% is de keuze voor de marktpartij vrij.

Op de kavel ligt grotendeels een gemengde bestemming. Dat betekent dat er aan de Oostvest en Houtmarkt ook ruimte is voor andere functies dan wonen. Voor de drukkerij is er een voorkeur voor een multifunctionele invulling die (deels) publiek toegankelijk is. Met de selectiecriteria bij verkoop wordt dit gestimuleerd. Over de voorwaarden en selectiecriteria voor verkoop zal de mening van de raad worden gevraagd.

Duurzaamheid en kwaliteit

In de verkoop- en ontwikkelstrategie zijn kwalitatieve criteria opgenomen op basis waarvan een marktpartij wordt geselecteerd. Deze zullen in de aanbestedingsdocumenten nader worden uitgewerkt. De criteria zijn:

1. Realiseren mix van functies en woningsegmenten. Aandacht voor zelfbouw, flexibiliteit (combineren wonen-zorg en wonen-werken) en stimuleren nieuwe initiatieven en dienstverleningsconcepten.
2. Maatregelen duurzaamheid. Dit wordt nog nader uitgewerkt en concreet gemaakt; bijvoorbeeld door een duurzaamheidsscore (BREEAM, EPC, GPR, etc.) en bevorderen van groen en ecologie.
3. Meerwaarde voor de omgeving, zowel door de functies als door de uitstraling van de gebouwen. Belangrijk zijn de cultuurhistorische en monumentale waarde, architectonische en stedenbouwkundige kwaliteit en interactie met de buurt.

Haarlem

3

4. Beheersing van risico's op het gebied van: geld, tijd, kwaliteit, samenwerking met de buurt en met de gemeente.
5. Inzetten social return.

Dak- en goothoogte

De dak en goothoogte sluiten zo veel mogelijk aan bij het geldende bestemmingsplan. Aan de Oostvest wordt daarvan afgeweken omdat:

- De hoogte van de oude drukkerij is 10 meter terwijl volgens het bestemmingsplan slechts 7 meter is toegestaan. We willen de drukkerij behouden.
- Aan de Oostvest mag gedeeltelijk tot 13 meter hoogte gebouwd worden met daar bovenop een kap terwijl in het huidige bestemmingsplan 9 meter plus een kap staat. Het huidige bestemmingsplan biedt al een vrijstellingsbevoegdheid om te bouwen tot 12 meter plus een kap. Door de extra meter bouwhoogte kan op de begane grond een bouwlaag van 4 meter hoog gebouwd worden. Dat biedt meer vrijheid voor andere functies dan alleen wonen.

Vanaf de Koudenhorn zullen de nieuwe puntdaken aan de Oostvest gedeeltelijk te zien zijn. Tussen de daken aan de Houtmarkt door. In bijlage 3 vindt u een schematische verbeelding van hoe dat eruit kan komen te zien.

Grondexploitatie (GREX)

Voor de ontwikkeling wordt geen grondexploitatie geopend. De kosten om het complex te transformeren naar een gebouw voor (voornamelijk) wonen, worden namelijk gedragen door de marktpartij en niet door de gemeente. Ook het aanleggen van de nieuwe steeg wordt als opdracht meegegeven aan de ontwikkelaar.

In de Ontwikkelingsvisie Spaarnesprong is een voorstel opgenomen voor het graven van water in de Gedempte Oostersingelgracht. De opbrengsten van de verkoop van de Fietsznfabriek zijn veel lager dan de kosten voor het graven van het gewenste water en overige herinrichting. Het ligt voor de hand om over het graven van water een apart besluit te nemen.

Gather

Gather is een bedrijf dat interesse heeft getoond voor het ontwikkelen van de Fietsznfabriek en heeft ingesproken in de commissievergadering van 20 juni. Naar aanleiding daarvan is er een gesprek geweest met Gather waarbij zij haar ideeën heeft toegelicht. Deze behelzen vooral een culturele invulling van het pand waarbij ingezet wordt op organische ontwikkeling. Gather is overigens niet de enige marktpartij die interesse heeft getoond. Net als deze andere partijen kan Gather deelnemen aan de verkoopprocedure voor de Fietsznfabriek. De verkoop wordt openbaar bekend gemaakt en iedereen kan zich inschrijven voor de eerste ronde.

Door Gather is voorgesteld dat de gemeente eigenaar kan blijven van het complex en het complex kan blijven verhuren. Dat is niet onze bedoeling. Het complex is geen strategisch vastgoed en het staat op de verkooplijst. Het is de bedoeling om hier voornamelijk woningen te realiseren. Bij de verkoop kunnen selectiecriteria toegevoegd worden die een gedeeltelijke culturele bestemming bevorderen.

Haarlem

4

Proces

Na vaststelling van het SPvE worden de verkoopstukken opgesteld en de selectiecriteria verder uitgewerkt. Er wordt een taxatie gedaan en er wordt een raming gemaakt van de bouw- en aanlegkosten. Op basis daarvan wordt een minimale opbrengst vastgesteld. De verkoopdocumenten, inclusief o.a. de aanscherpingen op het gebied van duurzaamheid, komen vóór aanvang van de verkoopprocedure terug in de raad.

De geselecteerde marktpartij zal de buurt betrekken bij het opstellen van het ontwerp voor de gebouwen en voor de openbare ruimte. Dat wordt expliciet opgenomen in de verkoopvoorwaarden. Op basis van het ontwerp wordt een omgevingsvergunning aangevraagd en wordt eventueel een bestemmingsplanprocedure doorlopen. Daarvoor gelden de gebruikelijke inspraakmogelijkheden. Met de voedselbank worden zoals u weet, gesprekken gevoerd om zo te zoeken naar alternatieve huisvesting.

Ik hoop dat u met deze toelichting voldoende geïnformeerd bent om het SPvE op 20 juli in de Raad te behandelen en dat we vaart houden in het proces. Zoals toegezegd zal ik de Commissie en de Raad nauw blijven betrekken bij de vervolgstappen. Als u nog aanvullende vragen hebt dan hoor ik dat graag.

Met vriendelijke groet,

Jan Botter

Bouwhistorische verkenning

Brouwerij 'Het Scheepje'
Houtmarkt 7
te Haarlem

Enderman, bureau voor bouwhistorie

In opdracht van:
Gemeente Haarlem
Dienst Stedelijke Ontwikkeling

Bouwhistorische verkenning

Brouwerij 'Het Scheepje'
Houtmarkt 7
te Haarlem

Nieuwkoop, mei 2007

Onderzoeksperiode: maart 2007

Uitvoerend bureau:
Enderman, bureau voor bouwhistorie
Zuideinde 93
2421 AC Nieuwkoop
0172 570572
mwenderman@wanadoo.nl

In opdracht van:
Gemeente Haarlem
Dienst Stedelijke Ontwikkeling
Postbus 741
2003 RS Haarlem
023 5113000

Copyright © 2007 Enderman, bureau voor bouwhistorie

Auteursrechten voorbehouden.

Gehele of gedeeltelijke overneming of reproductie van de inhoud van deze uitgave, op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteursrechthebbende is verboden, behoudens de beperkingen door de wet gesteld. Het verbod betreft ook gehele of gedeeltelijke bewerking.

Afbeelding omslag: de voorgevel van Houtmarkt 7 gezien vanuit het zuidwesten.

INHOUD

Voorwoord	4
Samenvatting	5
Waardering in geschematiseerde plattegronden	7
Bouwgeschiedenis	8
Beschrijving en analyse	
Algemeen	10
Exterieur: voorgevel	10
zijgevels	11
achtergevels	12
daken	12
Interieur: begane grond	13
verdieping	15
zolders	17
Conclusie	18
Waardering en advies	19
Geraadpleegde literatuur	21
Afbeeldingen	22
Verklarende woordenlijst	34

VOORWOORD

In maart 2007 is door Dienst Stedelijke Ontwikkeling van de Gemeente Haarlem aan *Enderman, bureau voor bouwhistorie* opdracht verleent voor een bouwhistorische verkenning van de voormalige brouwerij 'Het Scheepje' aan de Houtmarkt 7 te Haarlem. Het doel van het onderzoek is om voorafgaand aan een eventuele verbouwing van dit Rijksmonument inzicht te krijgen in de historische ontwikkeling van het gebouw en de daarmee samenhangende monumentale waarden. Zodoende kan voorkomen worden dat door onbekendheid historisch waardevolle elementen verloren gaan. De verslaglegging in dit rapport berust in de eerste plaats op een analyse van het gebouw zelf. Daarnaast zijn door de Dienst Stedelijke Ontwikkeling van de Gemeente Haarlem bouwtekeningen uit het gedigitaliseerde tekeningenarchief aangeleverd en relevante informatie uit het panddossier van de afdeling Monumentenzorg van de Gemeente Haarlem. Historisch beeldmateriaal is verzameld via de Digitale Atlas van de Archiefdienst voor Kennemerland. Vanwege de aard van de opdracht heeft er geen destructief onderzoek in het pand plaats gevonden.

Zonder nadere vermelding zijn de afbeeldingen, zowel foto's als tekeningen afkomstig van *Enderman, bureau voor bouwhistorie*.

Maarten Enderman
Nieuwkoop, mei 2007

SAMENVATTING

Redegevende omschrijving

Houtmarkt 7 te Haarlem

Kadastrale aanduiding:

Haarlem, Sectie D 9234

Monumentstatus:

Rijksmonument

Redegevende omschrijving:

Vroeg 17^e eeuws gepleisterd breed pand met rechte kroonlijst, boven de vensters bogen in stompe punten toelopend met sluitstenen waarop leeuwen- en mensenkoppen voorkomen. Mooie gevelsteen met renaissance cartouches, voorstelling een schip op woelige baren waarboven God de vader- "Godt bewaert het schip".

Samenvatting bouwgeschiedenis

In het eerste kwart van de 17de eeuw, mogelijk rond 1610 wordt brouwerij 'Het Scheepje' gebouwd met de voor Haarlem kenmerkende opzet van een dubbelpand met achter elke trapgevel twee bouwlagen en een zadeldak. Mogelijk wordt deels gebruik gemaakt van oudere bebouwing. De indeling wordt in het tweede kwart van de 17de eeuw gewijzigd met de bouw van een gang en een nieuw trappenhuis met bordestrap naar de verdieping. In het derde kwart van de 19de eeuw wordt de voorgevel en een deel van het interieur gemoderniseerd en een nieuwe ontsluiting van de zolder in het zuidelijke huis gemaakt.

Nadat de brouwerij in 1916 is opgeheven, worden de bijbehorende gebouwen grotendeels vervangen. Uit het pand aan de Houtmarkt wordt in 1918 een nog in het zuidelijke huis aanwezig 17de-eeuws interieur verwijderd. Rond 1930 komt hier een nieuw interieur in expressionistische stijl voor in de plaats. In 1935 wordt het noordelijke huis verbouwd.

Nadat in 1954 de gebouwen zijn overgenomen door de N.V. Drukkerijen Vernhoud van Sluyters krijgt het complex aan het eind van de 20ste eeuw een culturele bestemming. In het pand aan de Houtmarkt 7 wordt op de begane grond van het noordelijke huis een café ingericht.

Samenvatting waardering

De bouwmassa dateert nog grotendeels uit het eerste kwart van de 17de eeuw en heeft vanwege de karakteristieke opzet en als beeldbepalend pand een hoge monumentwaarde. De aanbouw uit 1935 tegen het noordelijke huis heeft in samenhang met het achterstaande pakhuis een positieve monumentwaarde en zonder het pakhuis een indifferente.

Voor de draagconstructie van enkelvoudige en samengestelde balklagen geldt als onderdeel van de 17de-eeuwse opzet een hoge monumentwaarde. Die is ook van toepassing op de kapconstructies uit deze tijd. Op de rond 1930 vervangen

draagconstructie van de verdieping in het zuidelijke huis en de platte daken uit 1935 is een indifferente monumentwaarde van toepassing.

De voor- en achtergevel hebben een hoge monumentwaarde. Die is ook van toepassing op het 17de-eeuwse venster in de zuidoostgevel van het noordelijke huis. Voor de rest van deze gevel geldt in samenhang met het achterstaande pakhuis een positieve monumentwaarde en zonder het pakhuis een indifferente.

Voor de indeling op de begane grond geldt een hoge monumentwaarde, op de in 1935 nieuw gemaakte of vervangen structuren in het achterhuis na. Hierop en op de uit dezelfde periode daterende indeling op de verdieping van het achterhuis en de zolder is een indifferente monumentwaarde van toepassing. Op de verdieping heeft de 17de-eeuwse hoofdstructuur een hoge monumentwaarde. De 19de- en 20ste-eeuwse invulling aan de voorzijde hebben een positieve monumentwaarde.

Voor de afwerking van het interieur op de begane grond van het zuidelijke huis en in de gang geldt een hoge monumentwaarde. Voor de 19de-eeuwse betimmering op de verdieping is een positieve monumentwaarde van toepassing. De overige interieurafwerking heeft een indifferente monumentwaarde.

Samenvatting advies

Het splitsen van beide, historisch verbonden huizen moet worden voorkomen.

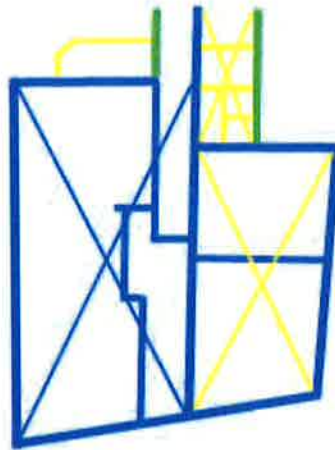
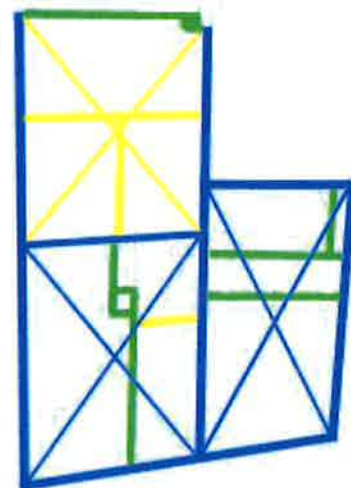
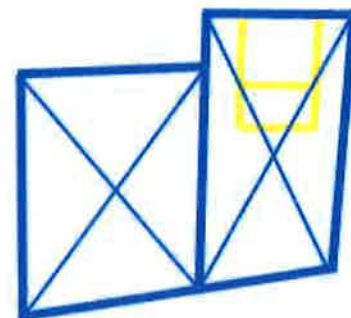
Het reconstrueren van de verdwenen kap boven het noordelijke huis zou kunnen worden overwogen.

Het verdient aanbeveling de verhoogde vloeren op de verdieping te verwijderen.

Aanvullend bouwhistorisch onderzoek is wenselijk.

WAARDERING IN GESCHEMATISEERDE PLATTEGRONDEN

Aangegeven zijn de bouwmassa, draagconstructie en indeling. Noord is links.

Begane grond**Verdieping****Zolder**

- Hoge monumentwaarde, behoud noodzakelijk
- Positieve monumentwaarde, behoud wenselijk
- Indifferente monumentwaarde, aangepaste vervanging mogelijk
- Balklaag of kapconstructie

BOUWGESCHIEDENIS

Fase 1: eerste kwart 17de eeuw, mogelijk rond 1610

Om het ontstaan van een monopolie binnen de bierbrouwerijen tegen te gaan, waren de Haarlemse Brouwers sinds de 16de eeuw door het stadsbestuur verplicht om bij hun bedrijf te wonen.¹ Hieruit zou kunnen worden opgemaakt dat de eerste eigenaar van brouwerij 'Het Scheepje' zijn huis en bedrijf aan de huidige Houtmarkt 7 rond 1610 heeft gebouwd. Dirck Diricksz. wordt namelijk in 1607 nog vermeld als schipper van beroep, maar is in 1612 lid van het brouwersgilde.² Het is echter niet uitgesloten dat Dirck Diricksz. in eerste instantie een bestaande woning naast zijn bedrijf betreft en pas in de loop van het eerste kwart van de 17de eeuw een nieuw gebouw laat verrijzen. De brouwerij die hij laat bouwen heeft een voor Haarlem kenmerkende opzet van een dubbelpand, waarvan elk huis twee bouwlagen heeft onder een zadeldak. Twee trapgevels vormen aan het Spaarne het aanzicht (afb. 7). Van beide huizen wordt waarschijnlijk het smalle zuidelijke pand gebruikt als woning. De bredere noordelijke helft heeft zowel een representatieve als bedrijfsmatige functie. Mogelijk wordt bij de bouw van het zuidelijke huis (gedeeltelijk) gebruik gemaakt van de zijmuren van een ouder gebouw. Hoe ver de bedrijfsbebouwing zich in eerste instantie nog naar achteren uitstrekt is niet bekend.³

Fase 2: tweede kwart 17de eeuw

De eerste modernisering van het gebouw vindt vermoedelijk plaats in het tweede kwart van de 17de eeuw. Het voorhuis van het noordelijke pand wordt opgedeeld met een centrale gang. Hierin is een trappenhuis opgenomen met een bordestrap naar de verdieping (afb. 11).

Fase 3: derde kwart 19de eeuw

Hoewel enkele elementen in het gebouw dateren uit de 18de eeuw, vindt pas in het derde kwart van de 19de eeuw weer een grootschalige verbouwing plaats. De voorgevel wordt in deze periode afgewerkt met cementpleister (afb. 9). Mogelijk worden gelijktijdig de beide geveltoppen aan het Spaarne verwijderd, hoewel dit ook al eerder in de 19de eeuw kan hebben plaatsgevonden. De vensters in de gevel worden vergroot en voorzien van nieuwe ramen en kozijnen. Inpandig wordt de voorkamer van het zuidelijke huis op de verdieping verkleind ten behoeve van een nieuwe trap naar de zolder. In de voorkamer wordt een eigentijdse schouw geplaatst (afb. 16).

Fase 4: 1916-1935

In 1916 wordt de brouwerij opgeheven en de gebouw verkocht aan de gebroeders Stuyt, kaasexporteurs van beroep. In de periode tot 1935 wordt een deel van de nog uit de 17de eeuw daterende bebouwing vervangen en binnenplaatsen overdekt (afb. 3).

¹ Speet (1987), blz. 43.

² Biesboer (1987), blz. 99.

³ In vergelijking met brouwerij 'De Bastert Pijp' aan het Korte Spaarne 15 (zie Meischke (1993) blz. 181) zou de in 1935 gesloopte bergplaats achter Houtmarkt 7 hier al geheel of gedeeltelijk deel van uitgemaakt kunnen hebben.

In het pand aan de Houtmarkt laten zij in 1918 het nog in de achterkamer van het zuidelijke huis aanwezige 17de-eeuwse interieur verwijderen (afb. 8).⁴ Dit interieur wordt vervolgens na enige omzwervingen in 1928 verworven door het Philadelphia Museum of Art. Ook de samengestelde balklaag van de verdieping in het zuidelijke huis wordt nog voor 1930 door dit museum overgenomen.⁵ Wat daarvoor in de plaats komt is onbekend. Op de begane grond van dit huis krijgen de twee vertrekken gelijktijdig een nieuw interieur in expressionistische stijl (afb. 14 en 15). Deze ruimten maken deel uit van de kantoorfunctie die in het pand aan de Houtmarkt is ondergebracht. Daarvoor wordt in 1935, gelijktijdig met de bouw van een nieuwe bergplaats achter het pand, ook het noordelijke huis verbouwd (afb. 4). De indeling op de begane grond wordt verwijderd en in de zijgevel komen nieuwe vensters. Op de verdieping wordt het bestaande achterhuis opnieuw ingedeeld en toegankelijk gemaakt langs een tweede trap achter in de gang.

Fase 5: rond 2000

In 1954 wordt het complex geschikt gemaakt voor de N.V. Drukkerijen Vernhoud van Sluyters. In het pand aan de Houtmarkt 7 wordt niets gewijzigd en blijven de ruimten in gebruik als kantoor. Onbekend is wanneer de drukkerij het pand verlaat. Aan het eind van de 20ste eeuw krijgen de gebouwen een culturele bestemming. Op de begane grond van het noordelijke huis wordt een café ingericht. De afwerking van de ruimte dateert grotendeels uit deze tijd. In 2003 worden de vensters van het café dichtgemetseld als Haarlems popodium 'Het Patronaat' tijdelijk van het complex gebruik gaat maken.

⁴ Biesboer (1987), blz. 102.

⁵ Biesboer (1987), blz. 103.

BESCHRIJVING EN ANALYSE

Algemeen

Houtmarkt 7, ook bekend als brouwerij 'Het Scheepje', bestaat uit twee bij elkaar behorende huizen. Deze opzet is kenmerkend voor Haarlem, waar brouwers sinds de 16de eeuw verplicht waren om naast hun bedrijf te wonen. Beide gebouwen tellen twee bouwlagen, elk onder een dak met drie schilden. De nok hiervan is zuidoost noordwest georiënteerd. Voor de duidelijkheid zal hierna gesproken worden van een oost west oriëntatie. Daarbij is de gemeenschappelijke lijstgevel aan het Spaarne op het westen gericht. Aan de achterzijde heeft elk huis een eigen topgevel. Het noordelijke huis is breder dan het zuidelijke, maar heeft een minder diepe kap. Achter dit gebouw bevindt zich een achterhuis van twee bouwlagen onder een platdak dat aansluit op een in 1935 gebouwd pakhuis. Tussen het pakhuis en het zuidelijke huis bevindt zich een tuin.

Exterieur

Voorgevel

De voorgevel aan de Houtmarkt is een vijf venstertraveeën brede lijstgevel van twee bouwlagen hoog en waarschijnlijk gebouwd op vlucht (afb. 9). Over het metselwerk is een cement pleister aangebracht met horizontale groeven en een plint onderlangs. Deze afwerking dateert waarschijnlijk uit het derde kwart van de 19de eeuw. Bij de hoek aan de noordzijde van de gevel is zichtbaar dat het muurwerk onder de pleisterlaag is uitgevoerd met een rode baksteen. Hierin zijn zowel op de hoek van het gebouw als bij het daar aanwezige venster blokken zandsteen als ketting verwerkt. In samenhang met de als 'tudorboog' vormgegeven ontlastingsbogen boven de vensters, de muurankers met een lelievormige beëindiging en de kapconstructie, kan de gevel globaal in het eerste kwart van de 17de eeuw worden gedateerd. Uit historische informatie omtrent de toenmalige eigenaar lijkt een datering rond 1610 niet uitgesloten.

Een door een console gedragen verbreding van de gevel onder de gootlijst bij de noordhoek geeft aan dat de gevel in opzet een trapgevel is geweest (afb. 7). In samenhang met de twee kappen en de indeling van de vensters zal het om een trapgevel van drie venstertraveeën aan de noordzijde zijn gegaan en een trapgevel van twee venstertraveeën aan de zuidzijde. Mogelijk zijn de beide toppen in het derde kwart van de 19de eeuw verwijderd, bij het uiterlijk moderniseren van de gevel.

In de muurdam ter plaatse van de scheidingsmuur tussen de huizen op de verdieping zijn twee gevelstenen aanwezig. De bovenste met de voorstelling van een schip op zee en God erboven hoort vermoedelijk bij de oorspronkelijke opzet van de gevel en verwijst naar de naam van de brouwerij. De onderste steen toont een zakkendrager en is voorzien van het jaartal 1608. Deze steen dateert niet de gevel, maar is afkomstig van één van de gebouwen van de voormalige brouwerij en is hier in 1999 herplaatst.

De toegang tot het gebouw bevindt zich iets excentrisch. Door het vermoedelijk ophogen van de straat ligt de ingang thans beneden maaiveld, wat ook geldt voor de hardstenen stoep met smeedijzeren hek voor de gevel. Rond de doorgang is een eenvoudige pilasteromlijsting aangebracht. Vermoedelijk dateert deze met de voordeur en het geometrisch ingedeelde bovenlicht uit het derde kwart van de 19de eeuw.

De vensteropeningen op de begane grond zijn alle vier verbreed. De kozijnen staan op een natuurstenen lekdorpel en hebben schuiframen met een 4x3 roedenverdeling. Deze dateren waarschijnlijk uit het derde kwart van de 19de eeuw.

De indeling van de gevel op de verdieping is ongelijk. Deze onregelmatigheid wordt veroorzaakt door de ongelijke breedte van de muurdammen die samenhangt met de twee huizen achter de gevel. Vanuit dat perspectief is de gevel voor het noordelijke huis gelijkmatig opgebouwd. Bij het zuidelijke huis is daarvan geen sprake. Het verschil wordt nog versterkt doordat de verdiepingsvensters in verhouding tot de vensters op de begane grond in opzet al smaller zijn. De gevelopeningen zijn hier niet naderhand verbreed. De kozijnen staan op een geprofileerde houten lekdorpel en zijn voorzien van zesruits schuiframen. Kozijnen en ramen dateren waarschijnlijk uit het derde kwart van de 19de eeuw.

Zijgevels

De noordelijke zijgevel bevindt zich langs een voormalige steeg, die sinds 1955 is overdekt. De aard van het muurwerk op de begane grond is onbekend. Op de verdieping is hierover een pleisterlaag van cement aangebracht. Vermoedelijk dateert het muurwerk uit de 17de-eeuw, maar het zou ook ouder kunnen zijn. Alleen het meest oostelijke muurwerk op de verdieping van het achterhuis zou volgens de bouwtekening samenhangend met het aangrenzende pakhuis in 1935 zijn vervangen (afb. 4).

Op het niveau van de begane grond bevinden zich bij het voorhuis vijf vensters met ijzeren ramen die in 1935 zijn geplaatst. Op de verdieping is één venster aanwezig. Het raam uit het midden van de 19de-eeuw in deze gevelopening is hergebruikt. Uit sporen van roeden blijkt namelijk dat het raam aan de onderzijde is ingekort.

Bij het achterhuis bevindt zich op de verdieping een tweede venster. Uit de vormgeving van de betimmering aan de binnenzijde zou kunnen worden opgemaakt dat deze opening uit de 19de eeuw dateert. De ramen erin zijn in de tweede helft van de 20ste eeuw vervangen.

De zuidelijke zijgevel betreft de gevel van het achterhuis aan de tuin. De gevel verspringt door een aanbouw op de begane grond die deel uitmaakt van de verbouwing van 1935 (afb. 4). De gevel hiervan is gemetseld met machinale baksteen in halfsteens verband. Hierin is een venster met een ijzeren raam opgenomen. Ook het met een machinale baksteen in kruisverband gemetselde terugliggende muurwerk ter hoogte van de verdieping dateert grotendeels uit 1935, op een smalle gepleisterde strook tussen de aanbouw en de verdiepingsbalklaag na. Waar de pleister is afgefallen blijkt dat dit deel van de gevel is uitgevoerd met rode baksteen in kruisverband. De leeftijd hiervan is niet zeker, maar zou 17de-eeuws kunnen zijn. Bij de aansluiting met de achtergevel van het zuidelijke huis bevindt zich namelijk in dit muurwerk een venster. Het kozijn met aan de binnenzijde geprofileerde dagkanten dateert uit de 17de eeuw. Opvallend aan deze gevelopening is dat de achtergevel van het zuidelijke huis ter plaatse naar binnen is afgeschuind (afb. 10). Hieruit kan worden opgemaakt dat het kozijn groter is dan de ruimte die bij het plaatsen beschikbaar was. Er zou dan een dwarsmuur hebben gestaan naast de oostelijke kozijnstijl. Sporen van deze verdwenen muur zijn door jongere afwerking niet zichtbaar en laat zich binnen de structuur van het gebouw ook niet direct verklaren.

Achtergevels

De achtergevel van het noordelijke huis bestaat door de achterliggende bebouwing enkel uit een geveltop die is gepleisterd met cement. Hoewel over de aard van het muurwerk niets bekend is zou het hier om een 17de-eeuwse brandmuur kunnen gaan die een scheiding vormde tussen een vast voor- en achterhuis in het noordelijke pand. Uit het minuutplan van rond 1830 kan worden opgemaakt dat het noordelijke huis zeker anderhalf maal zo diep is geweest en eindigde op de plaats van de oostmuur op de begane grond van het noordelijke huis (vergelijk afb. 1 en 2). Of hier een eindgevel stond is niet zeker. Mogelijk liep het dak door over de achterstaande bedrijfsbebouwing.

De achtergevel van het zuidelijke huis is een tuitgevel waarvan de top is uitgevoerd in schoon metselwerk (afb. 10). Over het onderstaande muurwerk is een pleisterlaag aangebracht. Bij de aansluiting met de zijgevel van het buurpand (Houtmarkt 9) is een verticale naad zichtbaar die vermoedelijk verband houdt met een afgesloten druipstrook. De zuidgevel van het zuidelijke huis zou dan ouder kunnen zijn dan de 17de-eeuwse voorgevel. De achtergevel dateert waarschijnlijk gelijktijdig met de voorgevel in het eerste kwart van de 17de eeuw.

In de top van de gevel bevinden zich boven elkaar twee vensters onder een ontlastingsboog. Hieruit en uit de hoekoplossing met klezoren blijkt dat de openingen bij de oorspronkelijke opzet van de gevel behoren. Van de twee is de onderste aangepast voor het plaatsen van het kozijn met negenruits schuifraam.

Het venster op de verdieping is uitgevoerd met twee draairamen en een vast 2x4 ruits bovenraam. Boven de gevelopening tekent zich een ontlastingsboog af, die vermoedelijk is verwijderd bij het plaatsen van het huidige kozijn. Op het kozijn zijn boven het kalf sporen van een ouder, verdwenen kalf zichtbaar. De daarbij behorende opening voor een raam correspondeert ook met duimen voor luiken. De huidige ramen zijn mogelijk in het derde kwart van de 19de eeuw geplaatst, gelijktijdig met de toenmalige wijzigingen in het interieur. Het kozijn zelf kan in opzet in de 18de eeuw worden gedateerd.

Het venster op de begane grond betreft een drielicht, waarvan het bredere middendeel naar onder toe langer is dan beide zijramen. Het kozijn is mogelijk 17de-eeuws, maar mist bijvoorbeeld de veel voorkomende profilering op de binnenzijde van de stijlen bij de bovenramen. Een dergelijk profiel is wel aanwezig op het kozijn van het venster in de zuidelijke zijgevel. Ook kon niet worden vastgesteld of het middendeel van het venster in opzet een kruiskozijn is geweest. Het raam in het onderste deel van het venster zou, gezien de fijn geprofileerde roeden en kleine ruiten, 18de-eeuws kunnen zijn. De ramen in het bovenste deel zijn in 1928 vervangen. Boven de ramen is de ruimte opgevuld met machinale bakstenen. Aanleiding hiervoor zal het verwijderen van de verdiepingsbalklaag en het aanbrengen van een nieuw plafond in de achterliggende ruimte zijn geweest.

Daken

Het dak van zowel het noordelijke als het zuidelijke huis is gedekt met rode Oudhollandse golfpannen. Tussen beide daken bevindt zich een zakgoot. Halverwege wordt deze goot onderbroken door een houten gang die de verbinding tussen beide kappen vormt.

Interieur

Begane grond

De begane grond wordt door een centrale gang verdeeld in twee ongelijke helften (afb. 6). De zuidelijke helft komt in breedte overeen met het huis aan die zijde. Hier bevindt zich een diepe voorkamer en een smalle achterkamer. Omdat de gang in de noordelijke woning is aangelegd, is het aangrenzende vertrek aan die zijde smaller, maar strekt zich uit tot aan de achterzijde van het pand. De breedte van de ruimte varieert door het verschil in breedte van de gang en het daarin aanwezige trappenhuis. Langs het achterste deel van de gang bevinden zich in de uitbouw een natte cel en een bergruimte.

De breedte van de gang is aan de voorzijde groter dan aan de achterzijde. De verkeersruimte heeft een marmeren vloer, waarop een plint aansluit, mogelijk nog geheel of gedeeltelijk van marmer. Daarboven zijn de wanden afgewerkt met cement. Boven de ruimte is in het voorste deel van de gang en bij het trappenhuis de samengestelde balklaag van de verdieping in het zicht. Deze is gemaakt van eikenhout met spreidseel tussen de kinderbinten en dateert waarschijnlijk rond 1610. Uit het feit dat aan de zuidzijde een strijk-bint tegen de muur ligt en aan de noordzijde de gangmuur tussen de kinderbinten staat, zou kunnen worden opgemaakt dat de gangmuur naderhand is toegevoegd. De consoles onder de strijk-balk bij de voorgevel, die geplaatst zullen zijn bij het maken van de gang, kunnen echter stilistisch goed gelijktijdig met de voorgevel dateren. De marmeren vloer maakt vermoedelijk deel uit van de modernisering van het huis in het derde kwart van de 19de eeuw. Of daarbij ook de deuromlijstingen met hoofdgestel behoren is niet zeker. Hoewel niet bijzonder gedetailleerd past een dergelijke afwerking bij de vormgeving van de trap. De paneeldeuren in de doorgangen dateren aan de hand van de knieren waarschijnlijk uit het derde kwart van de 19de eeuw.

De trap naar de verdieping is een bordestrap met twee steken (afb. 11). Daarvan is bovenste steek breder vanwege de breedte van het oostelijke, achterste deel van de gang. De treden van de trap zijn opgelegd in muren, waartegen een betegeling van witjes is aangebracht. Onder de leuning langs de onderste steek staan rechthoekige balusters. Bij de bovenste steek en rond het trapgat zijn gedraaide balusters onder de handlijst geplaatst. Opvallend is het halve gewelf dat boven het bordes is gemetseld en deel lijkt uit te maken van de oorspronkelijke opzet van de trap. De trap kan op grond van de vormgeving van de balusters in de 17de eeuw worden gedateerd. Het zou dan zowel om het tweede als derde kwart kunnen gaan. Gezien de ongelijke breedte van de steken is de trap waarschijnlijk in een bestaande structuur ingepast. Dit zou betekenen dat het oostelijke deel van de gang bij de eerste opzet van het gebouw behoort. Het bredere westelijke deel is dan vermoedelijk gelijktijdig met de trap gerealiseerd. De daar aanwezige consoles zouden dan dit deel van de gang en de trap eerder in het tweede kwart dan het derde kwart van de 17de eeuw dateren.

Ook in het smallere oostelijke deel van de gang is een marmeren vloer aanwezig. De platen die hier liggen zijn opvallend groter dan in het voorste deel van de gang. De wanden zijn met cement gepleisterd. Het plafond is van zachtboard en dateert uit 1935

of later. Hierboven is een enkelvoudige balklaag aanwezig waarvan de leeftijd niet met zekerheid kon worden vastgesteld, maar mogelijk 17de-eeuws is.

Aan het begin van de gang bevindt zich een doorgang naar de achterkamer van het zuidelijke huis. Vanwege de hogere ligging van deze ruimte is in de dikte van de muur een eiken trapje van twee treden gemaakt (afb. 12). Het is goed mogelijk dat deze trap dateert uit de 17de eeuw. De paneeldeur in de toegang dateert uit de eerste helft van de 18de eeuw. Hoewel de deur goed past, zou uit een foto van de achterkamer uit 1908 kunnen worden opgemaakt dat zich hier een 17de-eeuwse paneeldeur heeft bevonden (afb. 8 links). De huidige deur moet dan in 1918 op deze plaats zijn hergebruikt, toen het 17de-eeuwse interieur van de kamer werd verwijderd.

Een 17de-eeuwse paneeldeur bevindt zich wel in de toegang tot de ruimte onder de trap (afb. 13). Dit type deur is betrekkelijk zeldzaam en op een dergelijke plaats ongebruikelijk. De omtimmering rond de doorgang is vermoedelijk 19de-eeuws.

Op het eind van de gang bevindt zich een tot kast verbouwde doorgang waarboven een rond raam met geëst glas is gemaakt. Raam, kozijn en deur dateren uit de late 19de eeuw en zijn hier vermoedelijk in 1935 herplaatst bij het maken van een trap achter de doorgang (afb. 4).

De bergruimte en de natte cel met toilet en douche aan de zuidzijde van de gang dateren wat betreft afwerking uit 1935 (afb. 4). De bergruimte is toen zeker gebouwd. De natte cel is tussen 1917 en 1935 gerealiseerd, maar vermoedelijk in het laatste jaar wel herbouwd.

De voorkamer in het zuidelijke huis heeft zijn huidige voorkomen rond 1930 verkregen (afb. 14). De vloer is bedekt met parket. Langs de wanden is een triplex lambrisering aangebracht in expressionistische stijl. Deze afwerking is ook op de deur vanuit de gang voortgezet. Boven de lambrisering zal zich een wandbespanning hebben bevonden die recentelijk is vervangen door gipsplaat. Het plafond is vlak gestuct met langs de muren een kooflijst. Bij het interieur horen ook twee verwarmingskasten onder de vensters. Vanuit de voorkamer voert een trap van twee treden naar de hoger gelegen achterkamer. De verhoogde ligging van de ruimte maakt waarschijnlijk deel uit van de 17de-eeuwse opzet van het huis en zou verband kunnen houden met een oorspronkelijke kelder. Verdere aanwijzingen zijn daarvoor niet zichtbaar. Net als de voorkamer is de achterkamer rond 1930 opnieuw afgewerkt met een plavuizen vloer en wandbetimmering in expressionistische stijl (afb. 15). Tegen de zuidmuur bevindt zich excentrisch een schouw met een mantel in schoon metselwerk en tegen de boezem vier hergebruikte vellen goudleer uit het begin van de 18de eeuw. Het plafond is gestuct met langs de muren een kooflijst.

Het aanbrengen van beide interieurs rond 1930 op de begane grond van het zuidelijke huis houdt waarschijnlijk verband met de verkoop van de samengestelde balklaag van de verdieping aan het Philadelphia Museum of Art kort daarvoor. Dit museum had in 1928 het in 1918 verwijderde interieur verworven, dat nog dateerde uit het begin van de 17de eeuw (afb. 8).

De ruimte aan de noordzijde van de gang is ongedeeld. Deze opzet dateert uit 1935 (afb. 4). Voor die tijd waren er twee scheidingen aanwezig op de plaats waar het trappenhuis de ruimte inspringt. De oostelijke hiervan is vanwege de bovenstaande muur

ondervangen door een stalen balk. Deze muur lijkt deel te hebben uitgemaakt van de 17de-eeuwse indeling van het huis, hoewel duidelijke aanwijzingen daarvoor thans ontbreken. Van de verbouwing uit 1935 maakt alleen het plafond van plaatmateriaal mogelijk nog deel uit. De houten vloer en de aanwezige wanddecoratie zijn recentelijk aangebracht. Uit de plattegrond van 1917 en het kadastrale minuutplan kan worden opgemaakt dat de oostmuur waarschijnlijk de achtergevel van het noordelijke huis betreft. Hoeveel materiaal hiervan nog uit de 17de eeuw dateert is onduidelijk. Een groot deel van de muur is in 1935 voor het maken van een glazen pui voor een kantoor aan die zijde verwijderd.

Door het plafond kon de draagconstructie van de verdieping maar beperkt worden waargenomen. Waarschijnlijk bestaat deze uit een samengestelde balklaag, voor wat betreft het gedeelte dat grenst aan het voorste deel van de gang. Het gedeelte ter plaatse van het achterhuis heeft een enkelvoudige balklaag waarvan de onderzijde is weggekapt. Mogelijk maakt deze balklaag deel uit van de oorspronkelijke opzet van het huis. Dit gedeelte zou dan als bedrijfsruimte in gebruik zijn geweest, terwijl het voorste deel van het noordelijke huis een representatieve functie heeft gehad.

Verdieping

Net als op de begane grond wordt de verdieping verdeeld in een noordelijke en een zuidelijke helft (afb. 6). De zuidelijke helft wordt ontsloten vanaf de overloop bij de trap en is verdeeld in een grote voorkamer en een kleinere achterkamer. Tussen beide vertrekken bevindt zich de trap naar de zolder. De noordelijke helft bestaat aan de voorzijde uit twee kamers, waarvan de zuidelijke in het verlengde van de overloop is gemaakt. Het achterste deel van het noordelijke huis bestaat uit drie vertrekken en een toilet.

De verdiepingsvloer boven het zuidelijke huis is opgedekt. Daardoor is behalve het niveau verschil met het noordelijke huis mogelijk ook een verschil tussen de voor en achterkamer weggewerkt. De verhoogde vloer dateert waarschijnlijk uit ca. 1930. Langs de wanden van de voorkamer is een lambrisering van plaatmateriaal aangebracht en zachtboard erboven. Door deze afwerking wordt de van wagenschot gemaakte wand langs de trap naar de zolder aan het zich onttrokken. Het wagenschot is vermoedelijk afkomstig uit het pand en is waarschijnlijk rond 1930 hier hergebruikt.

Dat de vloer in de voorkamer is verhoogd, valt vooral op bij de schouw tegen de zuidmuur waarvan de mantel nu ongewoon laag is (afb. 16). De hardstenen mantel en de in eclectische stijl gestucte boezem dateren uit het derde kwart van de 19de eeuw. Boven de voorkamer is een enkelvoudige balklaag van vijf vakken in het zicht. Opvallend is dat de balken zijn omtimmerd. Vermoedelijk gaat het om een uiterlijke aanpassing, aangezien in de balklaag een raveling is opgenomen voor een groter rookkanaal dan dat van de aanwezige schouw. Wanneer de balken zijn omtimmerd is niet met zekerheid te zeggen. De excentrische plaatsing van de raveling geeft aan dat de kamer in opzet een balkvak dieper is geweest en dat de trap er naderhand van is afgescheiden.

De trap naar de zolder is een steektrap. Zowel de plaats tussen beide kamers als de met gotische vormen gedecoreerde ondersteuning van de leuning bovenaan dateren de trap in het derde kwart van de 19de eeuw. Aan de oostzijde staat net als aan de westzijde

langs de trap een wand van wagenschot, maar ongeveer 20 cm naast de boom. Hieruit zou kunnen worden opgemaakt dat beide wanden waarschijnlijk pas bij het ophogen van de vloer zijn geplaatst. In de kastruimten onder de trap lijkt dit te worden bevestigd.

De wanden van de achterkamer zijn met hardboard en gipsplaat afgedekt. Voor de zuidmuur bevindt zich een kastenwand waarmee tevens het rookkanaal van de schouw op de begane grond aan het zicht wordt onttrokken. Boven de ruimte is de enkelvoudige balklaag van de zolder in het zicht. Deze maakt waarschijnlijk deel uit van de vroeg 17de-eeuwse opzet van het pand. In de balkvakken is recent gipsplaat aangebracht.

In noordelijke huis bevindt zich in het verlengde van de overloop een vertrek dat recent met een glazen pui is afgescheiden (afb. 17). Zonder de pui lijkt er sprake van een gang. Deze structuur wordt versterkt door de met koppen gebeeldhouwde consoles, die uit het eerste kwart van de 17de eeuw dateren en onder de samengestelde zolderbalklaag zijn aangebracht. Ook is rond de doorgang in de noordmuur een omlijsting met hoofdgestel aanwezig, dat in detail afwijkt van de deuromlijstingen in de gang op de begane grond. De doorgang heeft een tegenhanger in de zuidmuur gehad.

Het is echter onwaarschijnlijk dat deze 'gang' als structuur bij de oorspronkelijke opzet van het huis behoort. Ten eerste is een dergelijke structuur op deze plaats op de verdieping ongebruikelijk. Ook zijn de gebeeldhouwde consoles waarschijnlijk gemaakt voor een representatief vertrek en niet voor een verkeersruimte. Deze indruk wordt nog versterkt door het feit dat de scheiding met de noordelijke kamer een Brabantse wand betreft. De 'gang' kan daarmee in de late 19de eeuw of meer waarschijnlijk nog in de periode rond 1930 worden gedateerd. Mogelijk zijn de consoles afkomstig van de begane grond van het noordelijke huis en bij de verbouwing in 1935 hier herplaatst. Het maken van de 'gang' houdt vermoedelijk verband met de afwezigheid of geringe hoeveelheid daglicht op de overloop. Om die reden was vermoedelijk al in het derde kwart van de 19de eeuw een opening in het gewelf boven het bordes van de trap gemaakt. In deze opening bevindt zich een deurkozijn met houten hekje in neogotische stijl.

De noordelijke kamer op de verdieping van het noordelijke huis heeft een L-vormige plattegrond door de versmalling ter plaatse van de overloop aan de oostzijde. In de binnenhoek bevindt zich een vaste kast, die vermoedelijk gelijktijdig met de wanden uit 1935 dateert. De afwerking van de wanden is dezelfde als in de voorkamer op de verdieping van het zuidelijke huis. Onder de vensters in de westgevel bevindt zich een betimmering die vermoedelijk gelijktijdig met de ramen in het derde kwart van de 19de eeuw is geplaatst. Boven de ruimte is de samengestelde balklaag van de zolder in het zicht die dateert uit ca. 1610.

Opvallend aan de zolderbalklaag van het noordelijke huis is het verschil in opbouw met de waarschijnlijk gelijktijdig daterende enkelvoudige balklaag in het zuidelijke huis. Dit verschil zou een aanwijzing kunnen zijn voor het gebruik van het noordelijke pand als bedrijfsgebouw. Bij een samengestelde balklaag is het namelijk eenvoudig om tussen de kinderbinten een harde vloer te maken, die gebruikelijk is voor het drogen van het voor het brouwen ontkiemde graan. Verder valt de indeling van de samengestelde balklaag in vier vakken op, waarbij het achterste, oostelijke vak misschien maar een kwart van de

diepte van de andere vakken meet. Sporen van een indeling zijn niet zichtbaar en ook ontbreekt een raveling voor een oorspronkelijk rookkanaal. Wel is in het eerste vak bij de noordmuur de opening van een jonger rookkanaal zichtbaar en is bij de noordoosthoek van de overloop de balklaag hersteld. De eerste vier kinderbinten zijn hier aangelast en ook de strijk balk is ter plaatse aangeheeld. In samenhang met het smallere balkvak zou dit op een rookkanaal kunnen wijzen tegen de oostmuur. De oostmuur zou dan deel hebben uitgemaakt van de oorspronkelijke opzet van het huis. De waargenomen enkelvoudige verdiepingsbalklaag achter deze muur zou dan mogelijk ook deel uitmaken van de 17de-eeuwse opzet van het huis en deze vorm hebben vanwege de (niet representatieve) bedrijfsactiviteiten aan die zijde. Het is ook niet ondenkbaar dat dit gedeelte dieper is geweest dan het huis dat het kadastrale minuutplan laat zien (afb. 1).

Het achterhuis van het noordelijke pand dateert op de verdieping wat betreft indeling en afwerking grotendeels uit 1935 (afb. 4). Opvallend is dat de vloer van dit bouwdeel ongeveer 20 cm hoger ligt dan bij het voorhuis. De wanden van de verschillende vertrekken zijn behalve bij het toilet gemaakt van kraaldelen. De plafonds zijn van zachtboard. Daarachter bevindt zich een enkelvoudige balklaag uit 1935 voor het platte dak.

Zolders

Beide zolders van het pand zijn uitgevoerd met een lage borstwering. Op de zolder boven het zuidelijke huis is aan de achterzijde een kamer afgescheiden met hardboard wanden en een zachtboard plafond. Aan de hand hiervan kan de ruimte rond 1930 of het midden van de 20ste eeuw worden gedateerd. Boven de zolder is een vlieringzolder aanwezig. De kapconstructie bestaat uit vier spanten die elk zijn opgebouwd uit twee gestapelde dekbalkjukken van grenenhout. Alleen het windverband is voor zover kon worden vastgesteld van eikenhout. Op de verschillende constructiedelen zijn gehakte telmerken aangebracht die nummers van oost naar west. Ter onderscheiding van de plaats is aan de noordzijde een () gehakt en aan de zuidzijde een I. Aan de zuidzijde zijn de spantbenen van de jukken III en IIII verwisseld. Dit lijkt verband te houden met het maken van een rookkanaal. Ter ondersteuning van de vlieringvloer zijn tussen de jukken balken aan de flieringen opgehangen met ijzeren stropen. Het dak is vermoedelijk in de jaren 50 van de 20ste eeuw of later voorzien van beschot.

De noordelijke zolder is een ongedeelde ruimte (afb. 18). De constructie van het dak komt vrijwel overeen met die van het zuidelijke huis. Hier bevinden zich echter maar drie spanten, waarvan de gehakte telmerken nummers van west naar oost en ter onderscheiding van de plaats zijn uitgevoerd als een (en een I. Vermoedelijk vanwege de grotere breedte van het noordelijke huis, en daarmee de hogere kap is op de bovenste jukken een nokstijl geplaatst. Dit element en de gestapelde jukken maakt het in combinatie met het grenenhout aannemelijk dat zowel deze kap als de zuidelijke uit het begin van de 17de eeuw dateren. Het dak is wederom in de 20ste eeuw beschoten. Op de vlieringzolder bevindt zich nog een laddertrap die mogelijk uit de 17de eeuw dateert.

CONCLUSIE

Houtmarkt 7 vertegenwoordigt met zijn opbouw van twee in omvang iets verschillende huizen een karakteristiek voorbeeld van een 17de-eeuwse Haarlemse brouwerij. De tweedeling hangt waarschijnlijk samen met een scheiding in functies, maar harde aanwijzingen daarvoor ontbreken. Het noordelijke pand zou dan deel hebben uitgemaakt van het bedrijfsgedeelte en gebruikt zijn voor ondermeer de opslag van ontkiemd graan op zolder. Gezien het verdwenen 17de-eeuwse interieur uit het zuidelijke huis werd daar vermoedelijk gewoond. De ontsluiting van dit huis is in opzet al vanuit het noordelijke pand geweest, zodat dit pand toch op de begane grond ook een representatieve functie heeft gehad.

Waar zich de oorspronkelijke trap heeft bevonden is niet duidelijk. Omdat de verhoogde begane grondvloer van de achterkamer in het zuidelijke huis mogelijk op een kelder onder dat deel duidt, zou de trap van de woning in dit pand kunnen hebben gestaan. Ook het verschil in niveau tussen de verdiepingsvloeren van beide huizen zou hiermee samen kunnen hangen. De verdieping van het noordelijke huis was dan mogelijk in opzet alleen of ook vanuit het bedrijfsgedeelte van het pand aan de achterzijde bereikbaar. Met het plaatsen van de bordestrap in het tweede kwart van de 17de eeuw is deze verdieping dan toegevoegd aan de woning.

Sporen van een volgende modernisering van het gebouw dateren pas uit het derde kwart van de 19de eeuw. Na de verkoop van de brouwerij in 1916 vinden er aan het omvangrijke complex tot 1935 verbouwingen plaats. Daarvan kunnen alleen de aanpassingen rond 1930 en in 1935 aan Houtmarkt 7 worden aangetoond, maar gezien het verwijderen van het interieur uit het pand in 1918 zullen er vermoedelijk meer kleinschalige ingrepen hebben plaats gevonden. Uit de gebeeldhouwde consoles op de verdieping en het wagenshot rond de trap naar de zolder kan tevens worden opgemaakt dat de 17de-eeuwse interieurafwerking tot dan waarschijnlijk niet beperkt is geweest tot alleen de achterkamer.

Opmerkelijk aan het pand zijn de constructies van beide kappen, die wat betreft opzet een 16de-eeuws karakter hebben, maar in plaats van met eiken geheel met grenenhout zijn gemaakt.

WAARDERING EN ADVIES

- Categorie 1: hoge monumentwaarde; behoud noodzakelijk.
Categorie 2: positieve monumentwaarde; behoud wenselijk.
Categorie 3: indifferente monumentwaarde; aangepaste vervanging mogelijk.

Bouwmassa: cat. 1, 2 en 3

De bouwmassa van Houtmarkt 7 bestaat uit twee in opzet bij elkaar behorende huizen van twee bouwlagen met elk een schilddak. Achter het diepere noordelijke huis bevindt zich een achterhuis van twee bouwlagen onder een plat dak. Dit deel maakt wat betreft bouwmassa waarschijnlijk nog grotendeels deel uit van de opzet van het dubbelpand uit het eerste kwart van de 17de eeuw, zij het dat er toen een schilddak op stond. Het dubbelpand is karakteristiek voor de Haarlemse brouwerijen sinds de 16de eeuw. Voor het gebouw geldt daarom en als beeldbepalend pand aan de Houtmarkt een hoge monumentwaarde.

Voor de aanbouw tegen de zuidgevel van het noordelijke huis uit 1935 geldt een positieve monumentwaarde vanwege de samenhang met het bedrijfsgebouw achter Houtmarkt 7. Zonder dit pakhuis geldt een indifferente monumentwaarde.

Draagconstructie: cat. 1 en 3

De draagconstructie van Houtmarkt 7 bestaat uit enkelvoudige en samengestelde balklagen. Deze maken waarschijnlijk deel uit van de 17de-eeuwse opzet van het gebouw, op de draagconstructie van de verdieping in het zuidelijke huis na. Het verschil in draagconstructie hangt samen met het oorspronkelijke ruimtegebruik. Als verwijzing daarnaar en als dragers van informatie over oudere indelingen en afwerkingen geldt voor deze balklagen een hoge monumentwaarde.

Voor de rond 1930 vervangen verdiepingsbalklaag van het zuidelijke huis geldt vanwege de vermoedde geringe zeldzaamheid en geringe leeftijd een indifferente monumentwaarde.

Kapconstructie: cat. 1 en 3

De constructie van beide schilddaken bestaat uit gestapelde grenenhouten dekbalkjukken. Behalve dat de kap van het noordelijke huis langer is geweest, zijn de constructies vrijwel gaaf en maken beide deel uit van de eerste opzet van het gebouw. Daarnaast gelden beide kappen als een bijzonder voorbeeld van een dergelijke constructie van grenenhout. Voor de kapconstructies geldt daarom een hoge monumentwaarde.

Voor de platte daken uit 1935 geldt vanwege de geringe leeftijd en geringe zeldzaamheid een indifferente monumentwaarde.

Exterieur: cat. 1, 2 en 3

De voorgevel aan het Spaarne heeft een hoge monumentwaarde vanwege de rijke 17de-eeuwse architectuur met opvallende onregelmatige indeling en de kenmerkende 19de-eeuwse aanpassingen met een gootlijst, cementpleister en

schuiframen. Ook voor de 17de-eeuwse achtergevel van het zuidelijke huis met een mogelijk uit die tijd daterend venster op de begane grond geldt deze waardering. De noordelijke zijgevel is niet gebouwd onder architectuur. Voor de indeling van deze gevel op de begane grond geldt een positieve monumentwaarde vanwege de vijf vensters met ijzeren ramen uit 1935, die verwijzen naar de toenmalige kantoorfunctie in het gebouw.

Voor het in de zuidgevel van het noordelijke huis aanwezige 17de-eeuwse venster geldt een hoge monumentwaarde als vermoedelijk onderdeel van de oorspronkelijke opzet en verwijzing naar de indeling in het gebouw.

Voor de grotendeels uit 1935 daterende gevels aan deze zijde geldt, net als bij de bouwmassa, een positieve monumentwaarde in samenhang met het naastgelegen pakhuis. Zonder dit gebouw is een indifferente monumentwaarde van toepassing.

Indeling interieur: cat. 1, 2 en 3

De tweedeling van Houtmarkt 7 is op de begane grond en verdieping duidelijk aanwezig en heeft als structuur die behoort bij de oorspronkelijke opzet een hoge monumentwaarde. Ook de scheiding op de begane grond van het zuidelijke huis en de verhoogde achterkamer maken waarschijnlijk deel hiervan uit, evenals de gang langs het achterhuis van het noordelijke huis en de muur tussen het voor- en achterhuis van dit pand op de verdieping. De gang met trappenhuis en bordestrap in het noordelijke huis vertegenwoordigen een eerste, karakteristieke modernisering van het huis en hebben een hoge monumentwaarde.

Voor de trap naar de zolder en de daarbij behorende tweedeling op de verdieping van het voorhuis geldt als weliswaar weinig zeldzaam maar voor die tijd kenmerkend onderdeel van de verbouwing in het derde kwart van de 19de eeuw een positieve monumentwaarde. Die is vanwege de thans bij deze structuur behorende consoles ook van toepassing op de vermoedelijk rond 1935 gemaakte indeling op de verdieping in het noordelijke huis.

Voor de indelingen uit 1935 van het achterhuis van het noordelijke huis en de zolder van het zuidelijke huis gelden vanwege de geringe leeftijd en geringe zeldzaamheid een indifferente monumentwaarde.

Afwerking interieur: cat. 1, 2 en 3

Voor het interieur uit ca. 1930 op de begane grond van het zuidelijke huis geldt vanwege de gaafheid en zeldzaamheid een hoge monumentwaarde. Die is ook van toepassing op de marmeren vloer in de gang op de begane grond, de daar aanwezige omljstingen rond de doorgangen en verschillende deuren waaronder exemplaren uit de 17de en 18de eeuw.

Voor de 19de-eeuwse betimmering onder de verdiepingsvensters van het noordelijke huis geldt een positieve monumentwaarde als onderdeel van de toenmalige modernisering zonder verdere context. De overige interieurafwerking heeft vanwege de geringe zeldzaamheid en/of geringe leeftijd een indifferente monumentwaarde.

ADVIES

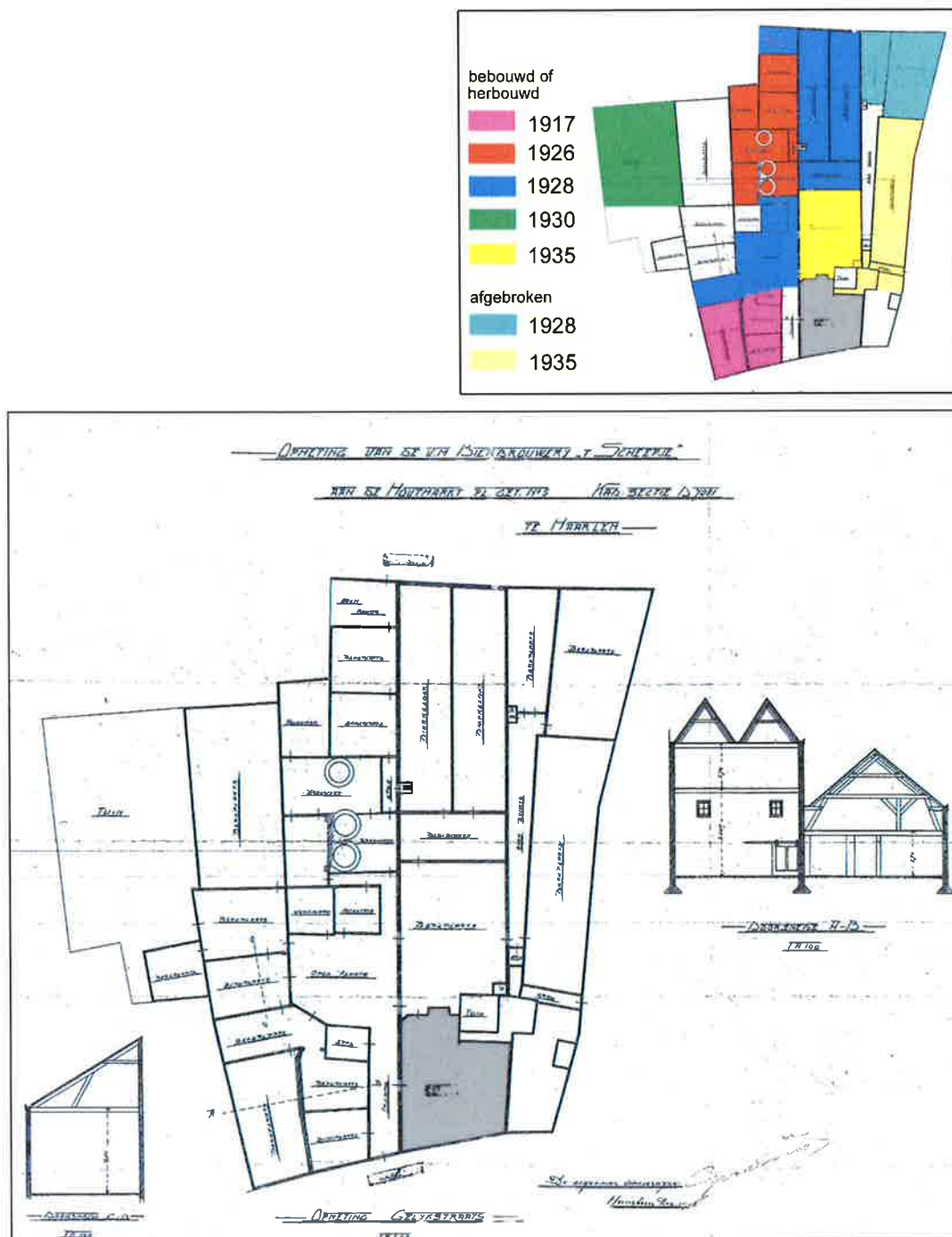
- Omdat het gebouw een karakteristiek voorbeeld betreft van een brouwerij die bestaat uit twee onlosmakelijk met elkaar verbonden huizen, moet worden voorkomen dat deze worden gesplitst.
- Om de bouwmassa van het noordelijke huis te versterken zou overwogen kunnen worden om boven het achterhuis het schilddak door te trekken tot aan het pakhuis uit 1935.
- Het verwijderen van de verhoogde vloeren op de verdieping van het zuidelijke huis verdient aanbeveling. De ruimten krijgen daardoor hun eigenlijke verhoudingen terug.
- Houtmarkt 7 vertegenwoordigd een voor Haarlem kenmerkend type brouwerij. Over de opzet hiervan is relatief weinig bekend. Aanvullend bouwhistorisch onderzoek is daarom wenselijk bij een ontmanteling van het gebouw, zodat meer inzicht verkregen kan worden in de indeling en het gebruik van het gebouw binnen het bedrijf.

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

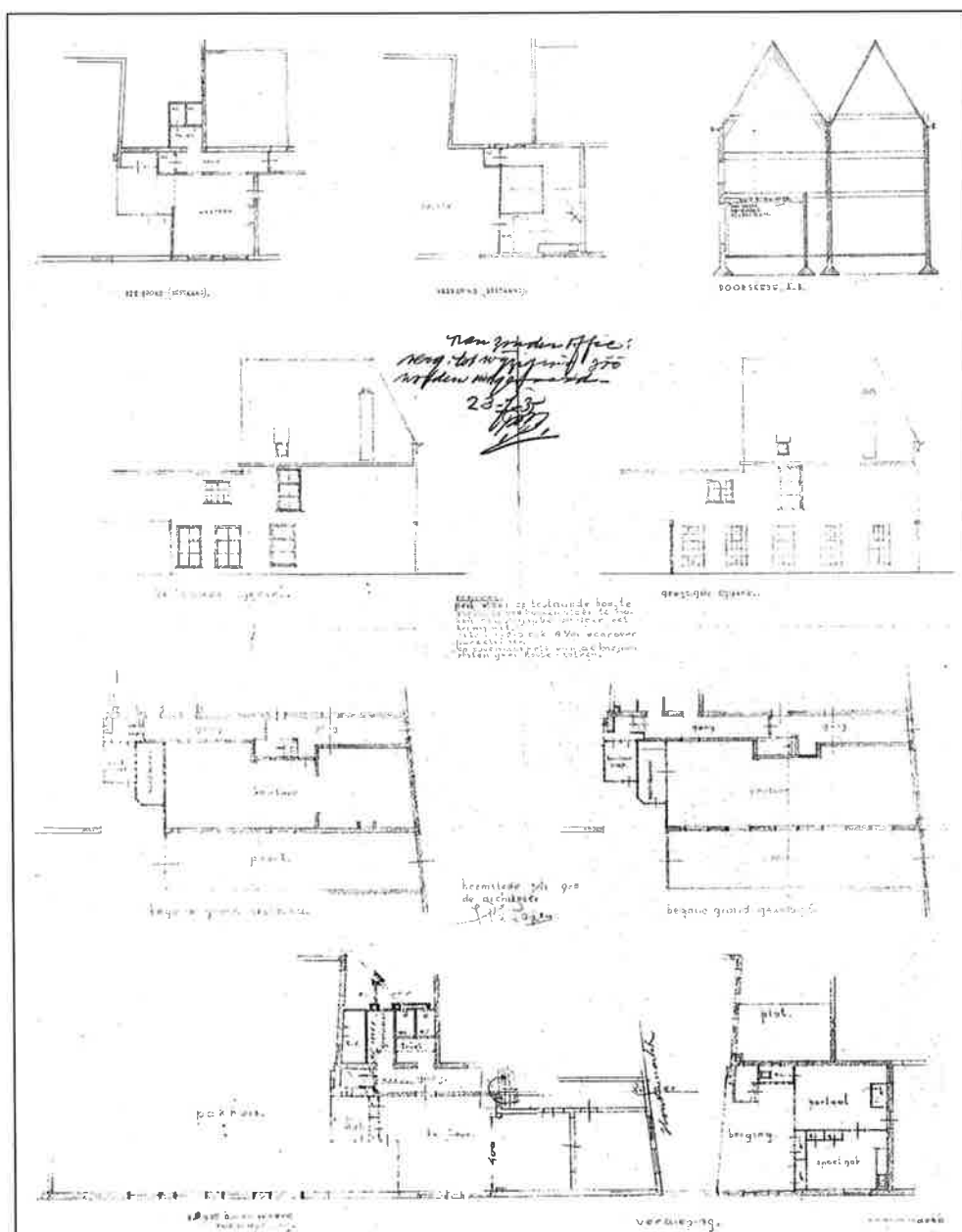
- Biesboer, P. Een Haarlems interieur in Philadelphia. In: *Haarlems Jaarboek 1986*, blz. 97-104. Haarlem 1987.
- E.J. Haslinghuis / H. Janse, *Bouwkundige Termen*. Leiden 1997.
- H. Janse, *Trap en Trede*. Den Haag 1995.
- C. van der Kieft e.a. (red), *Historische stedenatlas van Nederland, aflevering 1: Haarlem*. Delft 1979.
- R. Meischke e.a., *Huizen in Nederland, Friesland en Noord-Holland*. Zwolle 1993.
- Sluyterman, K. *Huisraad en binnenhuis in Nederland in vroegere eeuwen*. Den Haag 1925/1979.
- Speet, B.M.J. Wonen en werken aan het Spaarne rond het midden van de zestiende eeuw. In: *De Loop van het Spaarne*, blz. 37-48. Haarlem 1987.
- Vilsteren, V.T. van, *Leven in de brouwerij*. In: *Bier! Geschiedenis van een volksdrank*. Amsterdam 1994.
- Restauratievademecum Rijksdienst voor de Monumentenzorg.

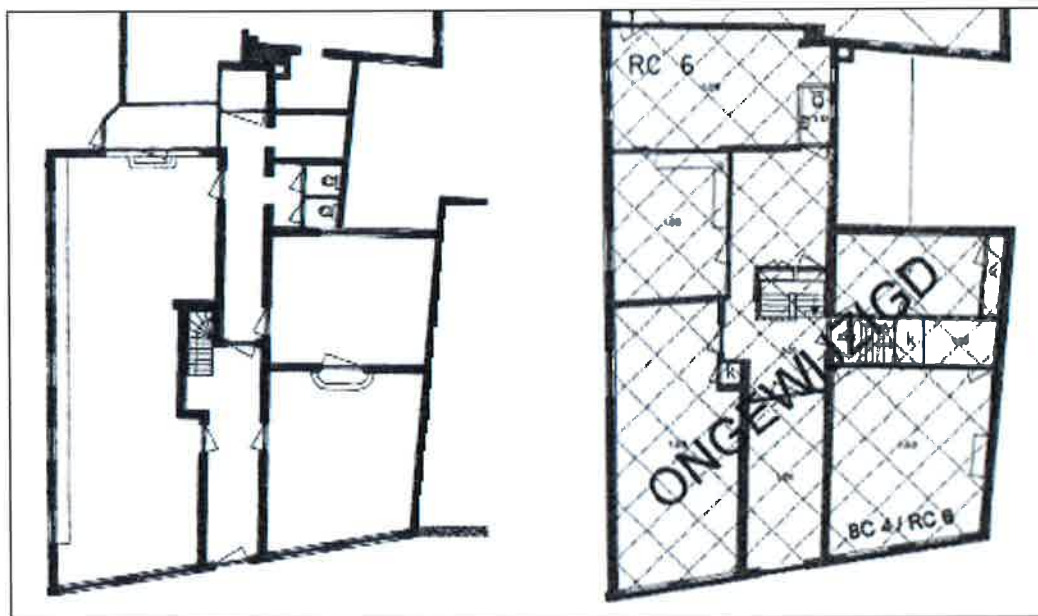
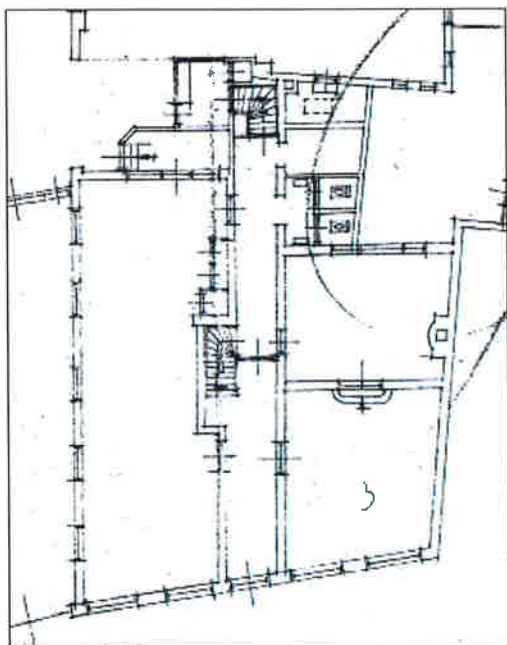

- Afb. 1) Boven: detail van het kadastrale minuutplan van Haarlem uit ca. 1830. Noord is boven. In 1830 maakt het dubbelpand Houtmarkt 7 (rood) nog deel uit van het complex van gebouwen van brouwerij 'Het Scheepje' (groen). De plattegrond van het getekende gebouw wijkt enigszins af van de huidige door wat vermoedelijk een aanbouw is tegen de achtergevel van het zuidelijke huis (roze). De begrenzing die tussen het noordelijke huis en de bedrijfsgebouwen aan de oostzijde is weergegeven, komt overeen met de plaats van de huidige oostmuur op de begane grond van dit huis. Mogelijk betreft het de 17de-eeuwse achtergevel van het gebouw, maar zeker is dit niet. Het zou ook een scheiding in gebruik kunnen zijn. Het is niet uitgesloten dat de in 1935 vervangen bergplaats achter het pand (afb. 3 en 4) bij de eerste 17de-eeuwse opzet van de brouwerij behoorde. (Herkomst: www.dewoonomgeving.nl)
- Afb. 2) Onder: detail van de grootschalige basiskaart uit 2006. In vergelijking met de situatie rond 1830 is de plattegrond van Houtmarkt 7 iets gewijzigd. Het zuidelijke huis heeft thans de diepte die het rond 1610 ook had. Het noordelijke huis lijkt minder diep. Dit is het gevolg van een scheiding die is aangegeven in verband met het gedeeltelijk verwijderde zadeldak. Het bijbehorende deel erachter (roze) dateert uit 1935 en heeft een plat dak. De omvang hiervan wordt bepaald door de voorafgaande bebouwing, waarvan een deel van het muurwerk nog aanwezig is. (Herkomst: Gemeente Haarlem)

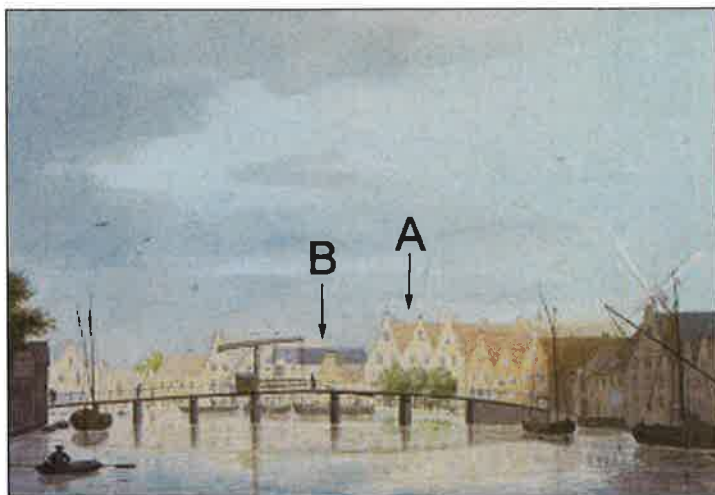

Afb. 3) Plattegrond van brouwerij 'Het Scheepje' uit 1917, waarin met grijs Houtmarkt 7 is gemarkeerd. Noord is links. De plattegrond geeft het complex van gebouwen weer die bij de in 1916 opgeheven brouwerij behoorden. In de navolgende periode tot en met 1935 wordt het grootste deel van deze bebouwing vervangen door nieuwbouw en worden de open ruimten overbouwd (boven). (Herkomst: Bouwarchief Gemeente Haarlem, BAGH)

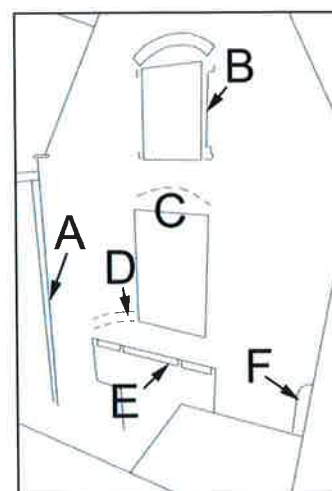
- Afb. 5) Boven: plattegrond van de bestaande toestand van de begane grond van Houtmarkt 7 in 1954. Noord is links. De tekening toont de in 1935 uitgevoerde verbouwing in het noordelijke huis en de situatie in het zuidelijke huis na de verbouwing rond 1930. (Herkomst: BAGH)
- Afb. 6) Onder: plattegrond van de begane grond (links) en verdieping (rechts) uit 2003 van de bestaande toestand van Houtmarkt 7. Noord is links. De enige wijziging die in de structuur op de begane grond na 1954 heeft plaats gevonden is het verwijderen van de trap uit 1935 aan het einde van de gang. (Herkomst: BAGH)

- Afb. 7) Boven: aquarel van C. van Noorde (1731-1795), gedateerd 1770. De prent met een gezicht over het Spaarne naar het noorden toont Houtmarkt 7 nog met beide 17de-eeuwse trapgevels (A). De datering van de aquarel rond 1770 is waarschijnlijk te vroeg. Een vrijwel identieke pentekening met hetzelfde beeld van H. Tavernier uit 1782 laat ter plaatse van de bij de brouwerij behorende pakhuizen (B) nog niet het gebouw met het grijze dak zien. De beide trapgevels van Houtmarkt 7 zijn dan vrijwel zeker pas in de 19de eeuw verwijderd, mogelijk gelijktijdig met het aanbrengen van de cementafwerking in het derde kwart van de 19de eeuw. Het pakhuis en het naastgelegen pand met het klokgeveltje zijn in 1917 afgebroken. (Herkomst: Digitale Atlas Archiefdienst Kennemerland, DAAK)
- Afb. 8) Onder: twee foto's uit 1908 van het interieur van de achterkamer in het zuidelijke huis, gezien naar het noordoosten (links) en zuidwesten (rechts). Dit interieur uit het begin van de 17de eeuw is in 1918 uit het pand verwijderd en uiteindelijk in 1928 aangekocht door het Philadelphia Museum of Art. Kort daarna is ook de verdiepingsbalklaag uit dit huis aan het museum verkocht. Op de linkerfoto is links een 17de-eeuwse paneeldeur zichtbaar, waar zich thans een 18de-eeuwse deur bevindt (afb. 12) (Herkomst: DAAK)

Afb. 9) Overzicht van de voorgevel aan de Houtmarkt. De gevel dateert uit het eerste kwart van de 17de eeuw, mogelijk rond 1610, en had oorspronkelijk twee trapgevels (afb. 7). Deze opzet blijkt nog uit de ongelijke verdeling van de vensters op de verdieping en een uitkraging bij de noordhoek. De 17de-eeuwse gevel was uitgevoerd in schoon metselwerk met een kettingen van natuursteenblokken bij de hoeken. Mogelijk in het derde kwart van de 19de eeuw is de gevel verbouwd tot lijstgevel. Zeker is dat toen de cementpleister is aangebracht en op de begane grond de vensteropeningen zijn vergroot. De ramen, de voordeur en het stoephek dateren ook uit deze periode.

Afb. 10) Overzicht van de achtergevel van het zuidelijke huis. Deze tuitgevel dateert gelijktijdig met de 17de-eeuwse voorgevel. Dat de zuidgevel van Houtmarkt 7 ouder zou kunnen zijn, kan worden opgemaakt uit een verticale naad bij de aansluiting met Houtmarkt 9 (A), die vermoedelijk verband houdt met een afgesloten druiptrook. In de gevel zijn verschillende wijzigingen zichtbaar, zoals het versmallen van het zoldervenster (B). Bij het verdiepingsvenster is voor het vermoedelijk 18de-eeuwse kozijn de ontlastingsboog aan de bovenzijde verwijderd (C) en de boog boven het begane grondvenster doorsneden (D). Het venster op de begane grond heeft mogelijk een 17de-eeuws kozijn. Het raam in het onderste deel van het venster zou 18de-eeuws kunnen zijn. De ramen in het bovenste deel zijn in 1928 vervangen. Boven de ramen is de ruimte opgevuld met machinale bakstenen (E). Aanleiding hiervoor zal het verwijderen van de verdiepingsbalklaag en het aanbrengen van een nieuw plafond in de achterliggende ruimte zijn geweest. Bij de aansluiting met de zuidgevel van het noordelijke huis is een nis zichtbaar (F), die gemaakt is voor het 17de-eeuwse venster in de gang en wijst op een verdwenen indeling in dit deel van het gebouw.

Afb. 11) De bordestrap naar de verdieping in het noordelijke huis (links) en een detail van de balusters langs de onderste steek van de trap (rechts). De trap kan op grond van de vormgeving van de balusters in de 17de eeuw worden gedateerd. Het zou dan in samenhang met consoles in de gang van het noordelijke huis om het tweede kwart kunnen gaan. Gezien de ongelijke breedte van de steken is de trap waarschijnlijk in een bestaande structuur ingepast. Dit zou betekenen dat het oostelijke deel van de gang bij de eerste opzet van het gebouw behoort.

- Afb. 12) Links: de deur in de toegang tot de achterkamer van het zuidelijke huis vanuit het achterste deel van de gang in het noordelijke huis. Vanwege de hogere ligging van het vertrek is in de dikte van de muur een eikentrapje van twee treden gemaakt. Het is goed mogelijk dat deze trap dateert uit de 17de eeuw. De paneeldeur in de toegang dateert uit de eerste helft van de 18de eeuw. Hoewel de deur goed past, zou uit een foto van de achterkamer uit 1908 kunnen worden opgemaakt dat zich hier een 17de-eeuwse paneeldeur heeft bevonden (afb. 8 links). De huidige deur moet dan in 1918 zijn geplaatst, toen het 17de-eeuwse interieur van de kamer werd verwijderd.
- Afb. 13) Rechts: de 17de-eeuwse paneeldeur aan de gang in het achterste deel van het noordelijke huis, in de toegang tot de ruimte onder de trap. Dit type deur is betrekkelijk zeldzaam en op een dergelijke plaats ongebruikelijk. De omtimmering rond de doorgang is vermoedelijk 19de-eeuws.

- Afb. 14) Boven: de voorkamer in het zuidelijke huis, gezien naar het westen. Het interieur in dit vertrek dateert nog vrijwel geheel rond 1930. De vloer is bedekt met parket. Langs de wanden is een lambrisering aangebracht van triplex in expressionistische stijl. Boven de lambrisering zal zich een wandbespanning hebben bevonden die recentelijk is vervangen door gipsplaat. Het plafond is vlak gestuct met langs de muren een kooflijst. Bij het interieur horen ook twee decoratief vormgegeven verwarmingskasten onder de vensters.
- Afb. 15) Onder: de achterkamer van het zuidelijke huis, gezien naar het zuiden. Deze ruimte is vermoedelijk in opzet al iets hoger gelegen dan de rest van de begane grond. Dit zou verband kunnen houden met een kelder. Net als de voorkamer is de achterkamer rond 1930 opnieuw afgewerkt met ondermeer een wandbetimmering in expressionistische stijl. Het aanbrengen van het interieur rond 1930 houdt waarschijnlijk verband met de verkoop van de samengestelde balklaag van de verdieping van het zuidelijke huis aan het Philadelphia Museum of Art kort daarvoor.

- Afb. 16) Boven: de voorkamer op de verdieping van het zuidelijke huis, gezien naar het zuidwesten. Vermoedelijk is rond 1930 of 1955 de verdiepingsvloer van het zuidelijke huis opgedekt. Hierdoor heeft de schouw in de voorkamer een eigenaardige verhouding gekregen. Deze schouw dateert uit het derde kwart van de 19de eeuw en bevindt zich op de plaats van een oudere stookplaats. In de balklaag is hiervoor een brede raveling gemaakt waaruit tevens kan worden opgemaakt dat de kamer aan de oostzijde een balkvak breder zal zijn geweest.
- Afb. 17) Onder: de 'gang' op de verdieping van het noordelijke huis, gezien naar het oosten. In noordelijke huis bevindt zich in het verlengde van de overloop een vertrek dat recent met een glazenpui is afgescheiden. Zonder de pui lijkt er sprake van een gang. Deze structuur wordt versterkt door de met koppen gebeeldhouwde consoles uit het eerste kwart van de 17de eeuw, die onder de samengestelde zolderbalklaag zijn aangebracht. De gang dateert als structuur vermoedelijk uit 1935. De consoles zijn mogelijk afkomstig van de begane grond die toen werd verbouwd. Het maken van de 'gang' houdt vermoedelijk verband met de wens om meer daglicht op de overloop. De doorgang in de noordmuur had een tegenhanger in de zuidmuur.

Afb. 18) De zolder (boven) en vloering (onder) van het noordelijke huis, gezien naar het noordoosten. De constructie van de kap boven dit huis bestaat uit twee gestapelde dekbalkjukkan van grenenhout. De combinatie van vorm en materiaal dateert de constructie in het begin van de 17de eeuw. Alleen voor het windverband is eikenhout toegepast. Op het bovenste juk staat een nokstijl. Dit element en de vorm van de telmerken zijn het enige verschil met de kapconstructie boven het zuidelijke huis.

VERKLARENDE WOORDENLIJST

Balkvak: ruimte tussen de moerbalken van een samengestelde balklaag of tussen de balken van een enkelvoudige balklaag.

Baluster: gedraaide of gesneden vaasvormige spijl van een borstwering.

Borstwering: opgaand muurwerk boven de zoldervloer waarop een muurplaat ligt of het gedeelte van een gevel onder een venster.

Console: (decoratief vormgegeven) ondersteuning van een balk bij een muur.

Dagkant: kant van een gevelopening.

Dekbalkjuk: (deel van) kapconstructie. Opgebouwd uit twee scheef geplaatste spantbenen of 'krommers' waarop een (dek)balk is gelegd. Tussen de spantbenen en de balk zijn schoren (korbeels) aangebracht.

Duim: ijzeren pen die als draaipunt dient voor een geheng dat op een luik, raam of deur is aangebracht.

Enkelvoudige balklaag: balklaag bestaande uit evenwijdig aan elkaar geplaatste balken van gelijke omvang.

Fliering: horizontale balk in de lenterichting van een kap ter ondersteuning van de sporen. In tegenstelling tot een gording die evenwijdig aan het dakvlak is geplaatst ligt de bovenzijde van een fliering horizontaal.

Geëts glas: glas dat door middel van etstechniek voorzien is van een (matte) decoratieve voorstelling.

Halfsteensverband: metselverband van strekkenlagen, waarbij de strekken telkens een halve steen verspringen.

Hoofdgestel: brede horizontale lijst die is opgebouwd uit een architraaf, een fries en een kroonlijst.

Juk: deel van kapconstructie, bestaande uit schuin geplaatste stijlen (spantbenen) waarop of tussen een balk rust. Meestal verstijfd met korbeels.

Kalf: horizontale balk in een kozijn, tussen de deur en het bovenlicht of tussen een boven- en onderraam.

Kapconstructie: in hout uitgevoerde constructie die het dak ondersteunt.

Kinderbinten: balken van geringe omvang die, evenwijdig aan elkaar, rusten op of in de moerbalken van een samengestelde balklaag en de vloer erboven dragen.

Klezoor: kwart van de lengte van een baksteen, die tot de 18de eeuw gebruikt wordt voor een hoekoplossing.

Knier: scharnier met geknikte bladen die in het kozijn en de deur worden aangebracht.

Koof: gebogen overgang tussen muur en plafond.

Kraaldelen: schroten met langs één zijde een kraalprofiel.

Kruisverband: metselverband van afwisselend koppen en strekkenlagen, waarbij de strekken in opvolgende lagen een halve steen verspringen.

Lambrisering: wandbetimmering tegen het onderste deel van een muur.

Lijstgevel: gevel die aan de bovenzijde horizontaal beëindigd is, vaak met een lijstgoot.

Moerbalk: zware, in de gevels of muren geplaatste balk ter ondersteuning van de kinderbinten in een samengestelde balklaag.

Muurdam: gedeelte van muur tussen twee openingen, waarvan de hoogte groter is dan de breedte.

Ontlastingsboog: boog om de druk van het muurwerk boven een opening af te voeren.

Raveling: dwarsbalk om een opening die breder is dan een balkvak in een balklaag te kunnen maken.

Samengestelde balklaag: balklaag bestaande uit moerbalken waar tussen kinderbinten zijn gelegd.

Schilddak: dak gevormd door vier tegen elkaar geplaatste hellende dakvlakken.

Spantbeen: schuin geplaatste of kromme stijl van een kaspant.

Spreidseel: zeer dun gezaagd eikenhout dat tussen de kinderbinten is aangebracht om de vloer er boven aan het oog te onttrekken.

Steek: recht gedeelte van een trap.

Strijkbalk: de langs een muur of gevel liggende balk van een balklaag, meestal geringer van omvang.

Strop: ijzeren beugel waarmee een balk haaks onder een andere balk is gehangen.

Telmerk: merk dat door vorm en getal de verschillende delen van een houtconstructie van elkaar onderscheidt.

Topgevel: gevel met een puntige, veelal in opzet driehoekige beëindiging.

Venstertravee: breedte indeling van opeenvolgende vensters, al dan niet gelijk van omvang.

Vlechting: metselwerk in de vorm van zaagtanden dat ter versteviging loodrecht op de schuine zijde van een geveltop is gemaakt.

Vlucht: het voorover hellen van een gevel.

Windverband: diagonaal geplaatste balken in de lengterichting van een kap om de zijdelingse druk in een constructie op te vangen. Meestal in de vorm van schoren aangebracht tussen de spantbenen en de fliering of gording.

Zadeldak: dak gevormd door twee tegen elkaar geplaatste hellende dakvlakken (schilden) tussen topgevels.

Zakgoot: goot tussen twee daken of een dak en een muur.

Beschrijving & waardering gebouwd erfgoed

Object	Houtmarkt - Oostvest	5-7 en 54-56
algemene omschrijving		Complex van bebouwing behorende bij voorm drukkerij Haarlem. Onderdelen van het complex zijn RM Houtmarkt 7 en GM Houtmarkt 5. Begin XX in verschillende fasen uitgebreid door kaashandel Gouda. Onderdeel van complex aan de Oostvest betreft een als bergruimte gebouwd plat afgedekt gedeeltelijk drie- en tweelaags pand uit 1928 op de fundamente van een gelijkvormig pakhuis onder dubbel zadeldak. In 1954 zijn de langsgevens door de drukkerij ingrijpend gewijzigd. Gevels in sobere rationalistische baksteenarchitectuur, met name zichtbaar in de kopgevel, bestaande uit een schermgevel van zware gemetselde penanten die worden doorkruisd door licht risalerende horizontale banden, de vensters als eenduidige openingen met stalen kozijnen met roede-verdeling. Opzet; symmetrische verdeling van vier vensterassen in drie lagen. Opzet langsgevens; tien vensterassen met grote, liggende vensters; indeling niet uit 1954. Met name ensemble-waarde vanwege gebruikshistorie en stedenbouwkundige opzet gehele complex, daarnaast vanwege hoofdvorm en kopgevelopzet en materialisering. Nader onderzoek gehele complex is noodzakelijk.
redengevende omschrijving		vanwege: Complex van bebouwing behorende Houtmarkt 5 (GM) en 7 (RM). Onderdeel van complex aan de Oostvest betreft een als bergruimte gebouwd plat afgedekt gedeeltelijk drie- en tweelaags pand uit 1928 op de fundamente van een gelijkvormig pakhuis onder dubbel zadeldak. Gevels in sobere rationalistische baksteenarchitectuur, met name zichtbaar in de kopgevel. Met name ensemble-waarde vanwege gebruikshistorie en stedenbouwkundige opzet gehele complex, daarnaast vanwege hoofdvorm en kopgevelopzet en materialisering. Nader onderzoek gehele complex is noodzakelijk.

waardering		keuzelijst	score
Stedenbouwkundige waarden	Stedenbouwkundige context en volume-opzet	positieve betekenis	3
	hoofdgebouw		
	Onderdeel van ensemble	positieve betekenis	3
Architectuurhistorische waarden	Bouwstijl	gering representatief	2
	Kwaliteit ontwerp-gaafheid/herkenbaarheid	niet intact	2
Cultuurhistorische waarden	van belang voor de gebruikshistorie	representatief	5
	Zeldzaamheid/ouderdom/bouwhistorische waarde	zeldzaam (lok.)/hoge ouderdom	3
totaalscore:			18

scores 30 - 21	hoog - Monumentwaardig
scores 20 - 11	middel - Orde 2
scores 10 - 1	laag - Orde 3
scores 0	geen

Bgl. 3

4 lagen plus kap beginnen
ten noorden van steeg

Drukkengebouw ligt hier
achter

Daklijn buurtpand
Oostvest 60
4 lagen plat dak

Amsterdams poort

